

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ



ІНСТИТУТ
ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАПН УКРАЇНИ

Жиляєв Ігор Борисович

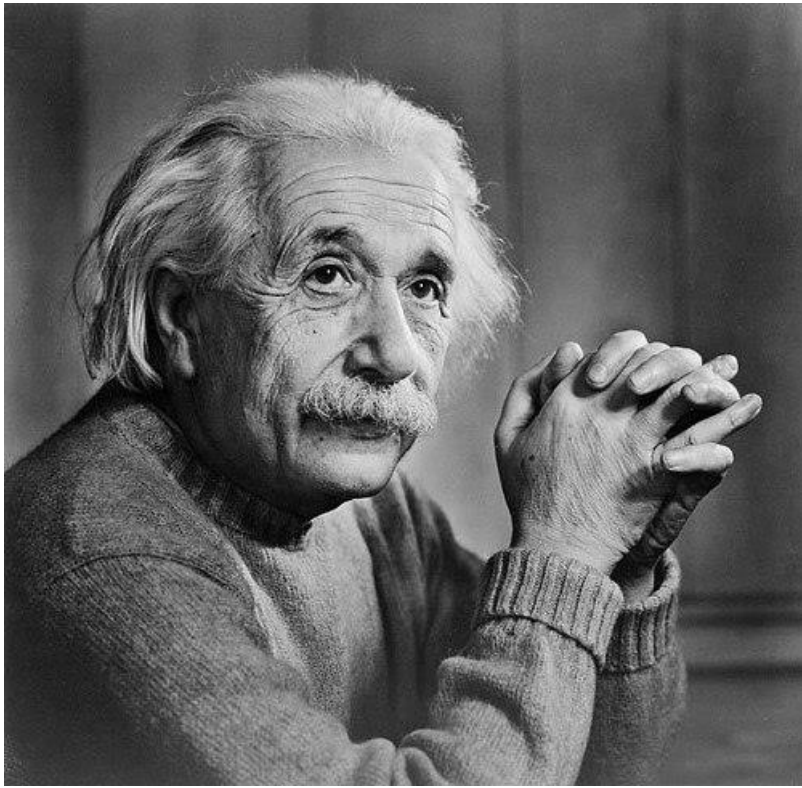
завідувач відділу економіки вищої освіти
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Заслужений працівник освіти України

моб. тел. +38066-2071909
e-mail: i.zhyljaev@gmail.com

Економічна діяльність в сфері вищої освіти

Вступ. Основні питання

20 травня 2019 р



“Якби мені дали годину на вирішення завдання, від якого залежало б моє життя, то 55 хвилин я б витратив на те, щоб точно сформулювати питання. А для того щоб відповісти на правильно поставлене питання, мені потрібно не більше п'яти хвилин”. *1:11?*

Сформулюємо запитання:

- ?
- ?
- ?

- Економічна діяльність у сфері вищої освіти
- Освітня послуга
- Послуга у сфері вищої освіти
- Ринок послуг вищої освіти та квазіринок
- Е-навчання

Економіка освіти як наука

Предмет економіки освіти

- закономірності використання (руху) ресурсів в сфері освіти: матеріальних, фінансових і трудових тощо.
- У загальному сенсі предмет економіки освіти включає такі складові:
- критерії та рівень результативності / ефективності використання ресурсів (витрат) в галузь і її окремі підсистеми;
 - необхідний рівень бюджетного фінансування освіти в цілому а також на тому рівні, гарантованому державою;
 - джерела позабюджетного фінансування;
 - державна політика стимулювання інвестицій в освіту (інвесторів);
 - раціональне поєднання децентралізації і централізації в ресурсному забезпеченні закладів освіти;
 - методи і технології прогнозування ресурсних потреб системи освіти при різних рівнях їх автономії.

Головне завдання економіки освіти

полягає в розкритті економічної сторони матеріальних умов, необхідних в кожен даний момент часу для досягнення заданого освітнього рівня членів суспільства. Завдання має вирішуватися з урахуванням загального стану економіки країни, тих ресурсів, які можуть бути спрямовані на потреби освіти. Вивчає дію економічних законів в сфері освіти.

Об'єктом вивчення економіки освіти є продуктивні сили і економічні відносини, залучені для організації та проведення освітньої діяльності, процес надання освітніх послуг.

Суб'єктом дослідження і вивчення економіки освіти перш за все є людина, групи населення, які в тій чи іншій мірі включена в освітню діяльність.

Економіка освіти може бути визначена як наука (спеціальна область економічного знання), що вивчає відносини, пов'язані з виробництвом, розподілом, обміном і споживанням публічних та приватних благ, створюваних в сфері освіти (як частини економіки країни / світу) та/або в частинах сфери освіти: в галузі освіти, в частині галузі або сфери, наприклад, в закладах вищої освіти.

Що є продуктом діяльності ЗВО?

Економічна діяльність — процес виробництва **продукції (товарів і послуг)**, який здійснюють з використанням певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо. Економічну діяльність характеризують витрати на виробництво, процес виробництва та випуск продукції.

*Класифікація видів економічної діяльності ДК
009:2010*

1. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань відомості про 2-3 університети
<https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>
2. Скільки видів економічної діяльності у кожному ЗВО?
3. Який із видів економічної діяльності визначено основним?
4. Скільки видів економічної діяльності ЗВО відносяться до освітніх? Наукових? Інших?

Інституційна автономія
українських університетів:
віртуальна або реальна?

- Розшукайте в Інтернет план використання бюджетних коштів на 2019 рік конкретного університету за бюджетною програмою з підготовки кадрів
- Оцініть, скільки в поточних видатках складають видатки за захищеними статтями бюджету на: 1) заробітну плату + нарахування); 2) видатки на ЖКХ (тепло- та водопостачання, електроенергію, газ, інших енергоносії та комунальних послуг разом).

I. Приклад розрахунків по КНУ ім. Т. Шевченка з бюджетної програми 2201280 Підготовка кадрів

<http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/Koshtorys2019/plan-vykorystannya-koshtiv-2201280-2019.pdf>

	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
Поточні видатки, млн. грн / %	1042 / 100%	538 / 100%	1074 / 100%
З/п + нарахування	947/91%	364/68%	1310/83%
Послуги ЖКГ	50/5%	88/16%	138/9%
Інші	4%	16%	8%

II. Харківський нац. автодорожній університет 2201160 Підготовка кадрів (2019):

З/п + нарахування – 89%; 69%; 80%; Послуги ЖКГ – 5,6%; 24%; 14%;
інші – 6%; 7%; 6%

http://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_Staff/2019/4planvikbudkosht19.pdf

Послуга у сфері вищої освіти

- **Послуги** – це результат економічної діяльності, відносно якого не можна встановити права власності. Послуги не підлягають продажу окремо від процесу їх виробництва. Послуги є також результатом економічної діяльності, яка зазвичай виконується на замовлення і полягає у зміні споживчих якостей, замовлених споживачем цієї послуги. Момент завершення виробництва послуги збігається із моментом надання її споживачеві. *Статистична класифікація продукції (СКП-2011)*
- **Освітня послуга** – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання. *Закон України “Про освіту”*

Статистична класифікація продукції (СКП-2011)

85.42 Послуги у сфері вищої освіти

85.42.1 Послуги у сфері вищої освіти

Ця категорія включає послуги у сфері вищої освіти, результатом яких є одержання диплома університету або його еквіваленту. Такі послуги у сфері освіти надають університети, коледжі та подібні заклади вищої освіти.

Ця категорія також включає послуги шкіл виконавських видів мистецтва, що надають вищу освіту

85.42.11 Послуги у сфері вищої освіти першого ступеня дистанційні

85.42.12 Послуги у сфері вищої освіти першого ступеня інші

85.42.13 Послуги у сфері вищої освіти другого ступеня дистанційні

85.42.14 Послуги у сфері вищої освіти другого ступеня інші

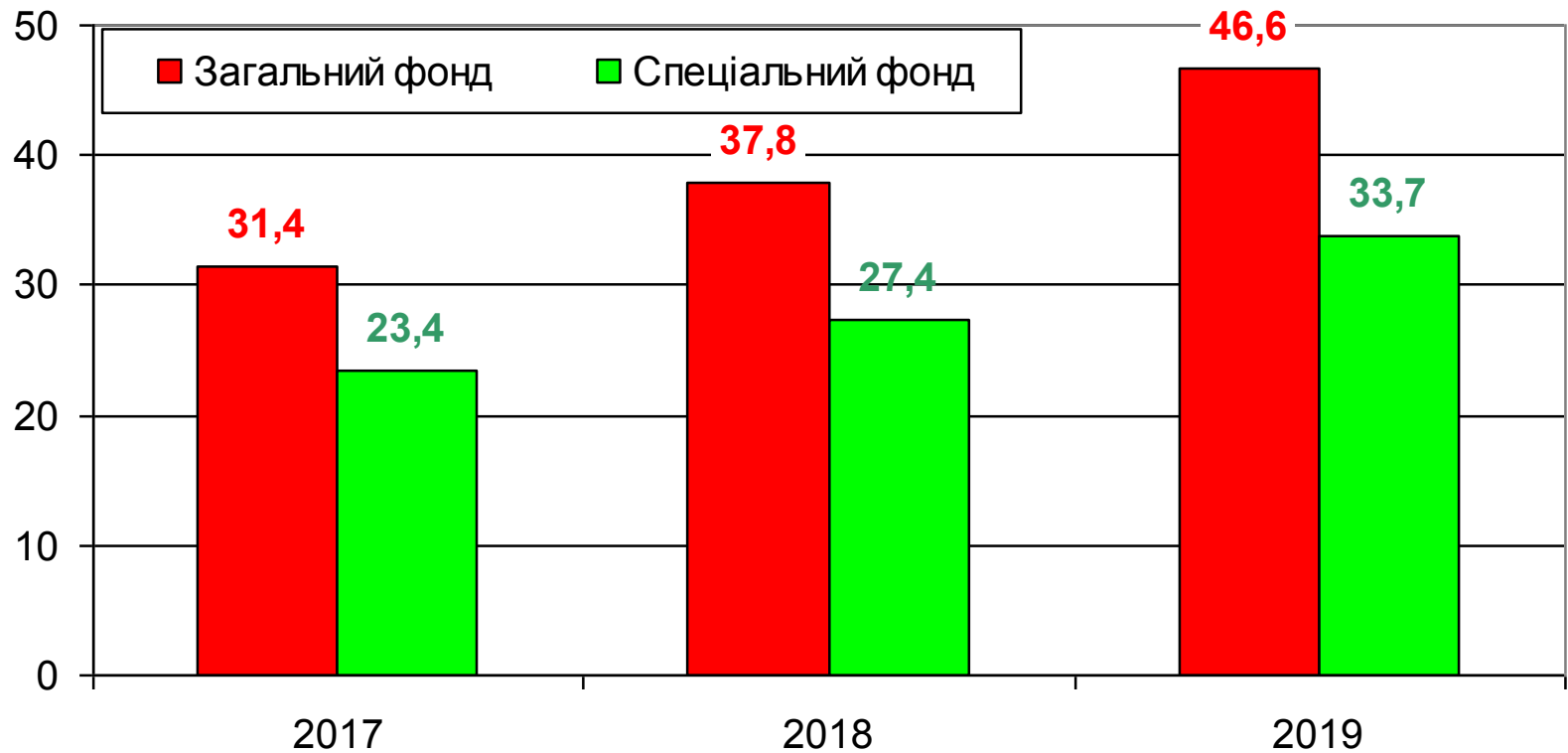
85.42.15 Послуги у сфері вищої освіти третього ступеня дистанційні

Ця підкатегорія включає: послуги дистанційні за навчальними програмами вищої освіти третього ступеня, по завершенню яких безпосередньо здобувається науковий ступінь більш високого рівня, наприклад, докторський ступінь

85.42.16 Послуги у сфері вищої освіти третього ступеня інші

Ця підкатегорія включає інші послуги за навчальними програмами вищої освіти третього ступеня, по завершенню яких безпосередньо здобувається науковий ступінь більш високого рівня, наприклад, докторський ступінь

Середні витрати на навчання одного студента ЗВО III-IV р.а., тис. грн. / рік (за бюджетною програмою МОН 2201160)



- 1) Чому витрати на навчання бюджету вище, ніж витрати за контрактом?
- 2) Порівняйте зростання витрат з індексом інфляції

Підходи до ціноутворення (формування та встановлення цін) послуги ВО:

1. **Бюджетний**, що передбачає розподіл наявного бюджетного «кошика» (як ідеал: зрозумілий та прозорий, який актуалізує проблему якості планування + політичної (соціальної) доцільності);
2. **Бухгалтерський** (ціна виробництва), що ґрунтується на обрахунках собівартості університетських (виробничих) витрат. У сучасних умовах є неповним, тому, що не враховує (включає) супутні витрати (ЗНО, стипендії, видатки розвитку, фінансування академічної мобільності та професійного росту тощо);

Довідково: Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат. До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати... Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) устанавлюються підприємством. Див.: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»

3. **Бухгалтерсько-маркетинговий**, який передбачає включення до собівартості, окрім ціни виробництва також ціни продажу (збуту);
4. **Базової дуальності цін**: визнання окремих підходів до визначення ціни послуги за державним замовленням (загальний фонд) та за контрактом (спеціальний фонд) – виникає проблема «зайця»;

Довідково: Визнання формальної ВО суспільним благом, її споживання призводить до появи відомої в макроекономіці проблеми неплатника - «зайця» (free rider). Фактично в одній аудиторії присутні здобувачі ВО, які фінансуються з державного бюджету та ті, хто здобувають ВО за власний кошт (контрактники). Разом з тим, виробництво зазначеного блага пов'язано із певними видатками, які здійснюються у т.ч. за рахунок податків з доходів громадян. Тобто «контрактник» платить двічі, ніж «бюджетник» за надання однакової послуги ВО.

5. **Індивідуально-груповий**, який ґрунтується на визнанні множини інструментів формування цін послуг ВО відповідно до специфіки політики різних університетів / груп ЗНО та груп здобувачів освіти;

- 6. Інструментарний:** ціна формується конкретним фінансовим інструментом, що застосовується (ваучер, пільговий кредит...);
- 7. Соціально обґрунтований,** що враховує можливості населення здійснювати оплату послуг ВО відповідно до визначених нормативів мінімальних заробітних плат або прожиткових мінімумів;

Довідково: Так, враховуючи встановлені бюджетним законом на 2019 рік розміри мінімальної заробітної плати - 4173 грн. та прожиткового мінімуму для працездатних - 2102 грн., ціна послуги ВО (загальний фонд) у цьому році складатиме 11 мінімальних заробітних плат або 22 прожиткових мінімуми; послуги ВО за контрактом (спеціальний фонд) відповідно 8 та 16. *Досвід СРСР.*

- 8. Інвестиційний,** що ґрунтується на оцінках вартості інвестиції у ВО та втраченої вигоди здобувача освіти
- 9. Ринковий на основі попиту / пропозиції**

Звіт Рахункової палати від 11.08.2015 р. № 1-5 про результати аналізу формування, розміщення і виконання державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою:

- «...визначення вартості навчання за державним замовленням одного фахівця з вищою освітою здійснюється всупереч Методиці розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2013 № 346, – без її врахування »
- “...кошти на підготовку фахівців із вищою освітою за державним замовленням фактично плануються і використовуються як кошти на утримання бюджетної установи. Вартість навчання у ВНЗ за державним замовленням на одного фахівця з вищою освітою у рік більша, ніж визначена ВНЗ вартість навчання на одного фахівця за весь строк надання освітньої послуги за рахунок платних послуг. Отже, відбувається фактичне утримання ВНЗ за рахунок коштів державного бюджету, а не підготовка фахівців за державним замовленням”;